

Gazdasági populizmus színesben – portrék Kelet-Közép-Európából

Benczes István (szerk.): *Economic policies of populist leaders: A Central and Eastern European Perspective*
Routledge, Abingdon, 2024, 279 oldal

A jelenlegi politikai helyzetben, amikor a populista mozgalmak egyre nagyobb teret nyernek Európa-szerte, a *Benczes István* által szerkesztett, *A populista vezetők gazdaságpolitikája* című kötet időszerű és egyben fontos tudományos forrásként jelenik meg. A kötet a kelet-közép-európai populista kormányok gazdasági stratégiáinak sokoldalú elemzését nyújtja. Széles perspektívát kínál arra vonatkozóan, hogy régióink kormányai miként befolyásolták nemzetük gazdaságát a kereskedelmi protekcionizmus és a gazdaságpolitika hagyományos határain túl, amit más globális környezetben, például Latin-Amerikában, a brexit esetén vagy a Trump-kormányzat működésében az Egyesült Államokban is láthat(t)unk. Különösen hasznosnak bizonyulhat azon politikai döntéshozók, illetve a politikai gazdaságtan és a politikatudományok kutatói számára, akik szívesen vállalkoznak a populizmus gazdasági következményeinek felderítésére a kelet-közép-európai régióban.

A könyv alapvetően két fő egységre tagolódik. Az első részben a *Benczes István* által írt bevezető tanulmány a populizmus 21. századi helyzetét mutatja be nagy vonalakban, különös tekintettel a kelet-közép-európai régióra. A következő, szintén a szerkesztő által jegyzett fejezet a kötet elméleti és analitikus kereteit jelöli ki (*Populism and economic policies: The implications of populism as a thin-centred ideology in the economy*). Először a Latin-Amerikában meghonosodott „gazdasági populizmus” koncepciót vesézi ki a szerző, bemutatva annak erős hely- és időfüggőségét. Majd a lényegi részben a gazdasági populizmuson túllépve a politikatudomány főáramában meghonosodott populizmusfogalmat úgy terjeszti ki a gazdasági elemzés területeire, hogy közben nem vitatja azt a tételt, hogy a populizmus elsősorban és leginkább politikai jelenség – ez egyben az írás erőssége és újszerűsége is. A fejezet a szerző egy korábbi írásának továbbgondolása (lásd *Benczes [2022]*).

Az első rész zárófejezetében (*Contemporary populism in Central and Eastern Europe*) *Natasza Styczyńska* és *Jan D. Meijer* a populizmus kelet-közép-európai beágyazottságát tárják fel, kiterjesztve a vizsgálatot a kötetben tárgyalt összes országra, ezek (követve a kötet második nagy egységének sorrendjét): Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország, a Baltikum és különösen Litvánia, Románia, valamint Bulgária. Ez a fejezet alapozza meg az olvasó

számára a szükséges kontextuális hátteret, élénk képet festve a kelet-közép-európai régió kortárs politikai és gazdasági tájképéről. Külön kiemelendő, hogy a szerzők kifejezetten figyeltek arra, hogy a populizmus régióbeli felemelkedését és megerősödését ne csak a nyugat-európai demokráciákban megszokott ok-okozati viszonyok alapján tárgyalják, hanem régióspecifikus elemeket is beemeljenek az elemzésbe.

A könyv ereje a második részben található részletes esettanulmányokban rejlik. Ebben az egységben minden fejezet egy külön országtanulmány, mélyrehatóan bemutatva a populista kormányzás alatti egyedi gazdasági és politikai árnyalatokat. Az esettanulmányok hozzájárulnak a populizmus országonként megjelenő, változatos megnyilvánulásainak megértéséhez.

A Magyarországról szóló fejezet a korlátlan politikai hatalom használatát és annak gazdasági következményeit tárgyalja – erre utal már a cím is: *The (mis)use of unconstrained political power: The Hungarian economy*. Benczes kritikusan vizsgálja a 2010 utáni évek kormányzásának gazdaságpolitikai vetületét, kiemelve a politikai döntések hatását az ország költségvetési egyensúlyára és szabályozási környezetére. Az elemzés átfogó módon kiterjed a populista gazdaságpolitikának mind a nemzetgazdaságra, mind az egyes társadalmi szegmensekre gyakorolt hatására, külön alfejezetekben tárgyalva például az elosztási hatásokat, illetve a piacsabályozás torzulásait. A Magyarországgal foglalkozó fejezet különösen tanulságos annak megértéséhez, hogy a populista vezetők hogyan használhatják fel a gazdaságpolitikát a hatalom megszilárdítására, miközben az EU gazdasági keretrendszerének korlátai között navigálnak. Továbbá betekintést nyújt a populista stratégiák tágabb értelemben vett következményeibe, nemcsak Magyarország esetében, hanem a populizmus dinamikájának megértésével a modern európai gazdaságokban is.

Lengyelország tárgyalása során *Joanna Orzechowska-Wałaszewska* elmélyül a populista kormány által bevezetett új gazdaságpolitikákban, és azonosítja azok elsődleges haszonélvezőit (*Economic populism in Poland: New economic policies and their beneficiaries*). A fejezet aprólékosan vizsgálja a populista retorika és a gazdaságpolitikák gyakorlati végrehajtása közötti egyensúlyt, bemutatva, hogy ezek a politikák hogyan alakították át a lengyel gazdaságot. Különös figyelmet szentel az erőforrások újraelosztásának, a szociális jóléti kezdeményezéseknek és a különböző társadalmi csoportokra gyakorolt gazdasági következményeknek, univerzális képet nyújtva a populista kormányzás alatti társadalmi-gazdasági rétegződésről. Továbbá a szerző aprólékosan megvizsgálja a költségvetési politikában és a gazdasági reformokban bekövetkezett változásokat, rávilágítva a populista irányítású gazdasági kormányzás összetettségére.

Kollai István és Bánki Bence Szlovákiát tárgyaló elemzése (*Populism in the making: The case of Slovakia*) elsősorban a költségvetési politika területén a szabályozási keretek alakítására és a gazdaságba való állami beavatkozásokban bekövetkezett változásokra koncentrálnak. A szerzők tágabb európai környezetben helyezik el Szlovákia politikai fejlődését, és olyan történelmi perspektívát kínálnak, amely megvilágítja a populizmus felemelkedését az országban. Kritikusan elemzik a – korábbi – Fico-kormány gazdaságirányítási megközelítését, kiemelve a rövid távú előnyökre való hajlamot, amely a hosszú távú makrogazdasági stabilitás kárára történik (e tétel

általános megfogalmazását lásd *Guiso és szerzőtársai* [2017]). A fejezet többdimenziós elemzésben vizsgálja a populizmus különböző ágazatokra és társadalmi csoportokra gyakorolt hatásait, feltárva a közjólét és a magánérdekek közötti összetett kölcsönhatásokat, ok-okozati összefüggéseket. Emellett tárgyalja Szlovákia bizonytalan helyzetét a nemzetközi kapcsolatokban, különösen az Európai Unióval való, ellentmondásokkal terhelt viszonyban.

Karel Svoboda a Cseh Köztársaság helyzetének értékelése során sokoldalúan közelíti meg a populizmus kérdését az országban (From belt-tightening to scorched earth?). Az elemzés – hasonlóan a kötet más írásaihoz – kitér a költségvetési politika, a kormányzati kiadások és a szabályozási környezet változásának kérdésére, illetve holisztikus képet nyújt arról, hogy a populista stratégiákat hogyan alkalmazták a gazdasági szférában Babiš kormányzása idején. Svoboda kritikusan értékeli a gazdasági erőforrások újraelosztását, különösen a szociális-jóléti programok területén fogantatott programszerű változásokat. Részletesen tárgyalja a Babiš-kormány helyzetét, betekintést nyújtva a cseh populizmus fejlődésébe. A fejezet sajátossága, hogy Babiš gazdaságpolitikáját több esetben is a – szintén populista – Zeman elnök által preferált irányok és célok kontrasztjaként mutatja be, ami különösen helytállónak bizonyult a külgazdasági kapcsolatok tárgyalásában.

Dzenita Šiljak Szlovéniáról szóló fejezete Janez Janša felemelkedésének és bukásának elbeszélése (Slovenia: The rise and fall of Janez Janša), amely rávilágít a gazdasági stabilitás fenntartásának kihívásaira a politikai zűrzavar és a populista menetrendek változása közepette. A szerző gondosan fonja össze az európai populizmus tágabb témáit Szlovénia egyedi politikai és gazdasági kihívásaival. A kötet minden fejezetében helyet kapó összehasonlítható makrogazdasági helyzetelemzés mellett az erőforrások újraelosztása is terítékre kerül. A fejezet foglalkozik Szlovénia Európai Unión belüli helyzetével, kiemelve a nemzeti populista agendák és az EU tágabb értelemben vett gazdaságpolitikái közötti kölcsönhatásokat. Összességében az elemzés betekintést nyújt a nemzeti érdekek és az uniós tagság követelményeinek egyensúlyozásával kapcsolatos kihívásokba, amely dilemmával számos országnak szembe kell néznie az Európai Unióban.

Endrődi-Kovács Viktória a horvát populizmus atipikus esetét mutatja be, alternatív perspektívát nyújtva arra vonatkozóan, hogy miként működhetnek a populista mozgalmak egy kormányzati struktúrában belül (Opposition in government: The atypical case of Most/Bridge). A fejezet támpontot ad a populista gazdaságpolitikák összetettségének megértéséhez egy olyan koalíciós kormányzati forgatókönyvben, ahol nem a populista mozgalom az egyedüli döntéshozó, sőt kisebbségi szerepben kap helyet. Ez a helyzet egyedülálló lehetőséget kínál annak tanulmányozására, hogy a populista eszméket és politikákat hogyan tárgyalják, adaptálják és ültetik át a gyakorlatba (ha egyáltalán) egy szélesebb, változatosabb politikai kontextusban. A fejezet részletesen elemzi ennek az elrendezésnek a hatását Horvátország 2015 és 2017 közötti gazdaságpolitikájára, különösen a költségvetési gazdálkodás, a szabályozási reformok és a szociális jóléti programok területén, amely az ország európai integrációját is erősítette (*Endrődi-Kovács–Tankovsky* [2023]). A fejezet alapvető megközelítése a populista programok és a koalíciós kormányzás pragmatikus igényei közötti kötélhúzás

vizsgálata. A szerző elmélyül az ilyen környezetben felmerülő kompromisszumokban és konfliktusokban, betekintést nyújtva a populista gazdaságpolitikák megvalósításának kihívásaiba. Endrődi-Kovács elemzése éleslátó és jól megalapozott képet nyújt a populista gazdaságpolitikák navigálásának összetettségéről és árnyalatairól a változatos horvátországi politikai környezetben.

Kutasi Gábor és *Denis Ivanov* balti államokra koncentráló elemzése a populizmus makrogazdasági következményeire összpontosít (Macroeconomic populism in the Baltics). A szerzők kiválóan mutatják be, hogyan sikerült egyensúlyt teremteni a nacionalista retorika és a kis, nyitott gazdaságok gazdasági irányításának gyakorlati kérdései között. Az írás a populista gazdasági stratégiák külföldi befektetésekre, kereskedelmi kapcsolatokra és a régió általános gazdasági stabilitására gyakorolt hatásai közötti kölcsönhatást vizsgálja. Ez a megközelítés hozzájárul a populista politikák tágabb regionális következményeinek megértéséhez, ami különösen fontos a Baltikum gazdasági és geopolitikai stratégiai helyzetét tekintve. A fejezet egyik erőssége az empirikus mélység, amely a populizmus gazdasági eredményeinek adatvezérelt vizsgálatát nyújtja. Összességében az elemzés kritikus és éleslátó áttekintést ad a régió populista kormányai alatti gazdasági dinamikáról.

Cornel Ban Romániáról szóló fejezete az országban 2016 és 2019 között meghonosodott nemzeti-neoliberális fiskális populizmust vizsgálja (National-neoliberal fiscal populism in Romania). A tanulmány különösen érdekes áttekintést ad a nacionalista és a neoliberális ideológiák összefonódásáról a populista gazdaságpolitikák tükrében. Románia esete képviseli a populista retorika és a pragmatikus gazdaságirányítás összehangolásának összetettségét. Ban beleássa magát ennek a hibrid megközelítésnek a komplexitásába, megvizsgálva a romániai fiskális populizmusnak az állami kiadásokra és a gazdasági reformokra gyakorolt hatásait. A szerző feltárja, hogy a nemzeti-neoliberális megközelítés hogyan hatott a jövedelemelosztásra, illetve a tágabb értelemben vett gazdasági jólétre. Ez a többdimenziós perspektíva kulcsfontosságú a romániai populista gazdaságpolitika társadalmi-gazdasági következményeinek megértéséhez. Már csak azért is, mert – mint az a könyvből kiderül – a térségben egyedül Romániára volt jellemző a gazdasági populizmus klasszikus, azaz tartósan egyensúlyrontó hatása.

Az országtanulmányok sorát Bulgária zárja (Where populism has become the mainstream). *Urango Bulgamaa* fejezete megmutatja, hogy miként vált a populizmus már a globális pénzügyi és gazdasági válság előtt is gyakorlatilag főárammá Bulgáriában. A szerző átfogó és részletes képet alkot a populista ideológiák normalizálásáról Bulgária alkotmányos keretein belül. A fejezet leginkább annak megértésében lehet hasznos, hogy a populista retorika hogyan képes mélyen beépülni a politikai döntéshozatalba, és milyen hosszú távú következményei lehetnek a gazdasági kormányzásra. Emellett *Bulgamaa* részletesen bemutatja a bolgár populizmus egyedi jellemzőit is, kiemelve annak más kelet-közép-európai országokhoz viszonyított sajátos tulajdonságait (így például erős integrációs elkötelezettségét). Az elemzés erőssége, hogy bemutatja a politikai ideológia és a gazdasági döntéshozatal kereszteződését, illetve részletesen tárgyalja, hogy a populista retorika hogyan változik át kézzelfogható gazdasági intézkedésekké.

Benczes István zárófejezete (Taking stock: Populist governments and the economy in CEE) kitűnően szintetizálja a populizmus sokféle tapasztalatát és gazdasági következményeit a kelet-közép-európai régióban. Kiemeli a populista kormányok megközelítéseinek és politikáinak sokféleségét, és rávilágít arra, hogy ezek milyen mélyrehatóan befolyásolták az adott országok gazdasági helyzetét. Benczes elemzése az egyes esettanulmányok szálait egy olyan összefüggő narratívává fűzi össze, amely kiemeli a populizmus összetettségét és sokrétűségét a régióban.

A könyv egyensúlyt teremt a tudományos szigor és az olvashatóság között. Az olvasmányos nyelvezet az összetett gazdasági és politikai fogalmakat a szélesebb közönség számára is emészthetővé teszi, beleértve azokat is, akik nem szakosodtak közgazdaságtanra vagy a kelet-közép-európai régióra. A könyv legnagyobb erőssége az elemzések részletességében és a nézőpontok sokféleségében rejlik. Az olyan szerzők, mint Joanna Orzechowska-Waclawska vagy Benczes István, különösen éleslátó elemzésekben mutatják be, hogy miként valósultak meg a populista elképzelések, illetve, hogy ezek miként hatottak a társadalom különféle rétegeiben. Továbbá a saját régióikban szakértő szerzők szintén gazdag elemzéseket kínálnak, kiválóan használva az induló fejezetek adta elméleti kereteket. Gazdag empirikus forrásmunkának tekinthető a kötet egésze, amely további kutatásokat alapozhat meg. Ez a megközelítés lehetővé teszi az olvasók számára, hogy a gazdasági populizmus összetettségét a felszíni narratívákon túlmenően is megragadják.

Az *Economic policies of populist leaders* című könyv olvasása intellektuálisan ösztönző, míg érzelmileg komor hangulatú. Arra készíti az olvasót, hogy felülvizsgálja a populizmus leegyszerűsített értelmezését, és hatékonyan hívja fel a figyelmet a populista vezetők gazdasági stratégiái megértésének komolyságára és sürgősségére. A leírt populista tendenciák aggodalomra adnak okot a gazdasági stabilitás és a demokratikus integritás jövőjét illetően a kelet-közép-európai régióban. Mindazonáltal a könyv sikeresen kérdőjelezi meg a populizmusról és annak gazdasági következményeiről alkotott előítéleteket. Olyan egyedi képet nyújt, amely túlmutat a populizmusnak a főárami diskurzusban gyakran leegyszerűsített ábrázolásán. A könyv kiválóan teljesíti eredeti célját, azaz a kelet-közép-európai populista vezetők gazdaságpolitikájának boncolgatását és megértését. Az esettanulmányok mélysége és a különböző nézőpontok sokfélesége biztosítja, hogy a könyv sokak számára nemcsak tudományos, hanem gyakorlati szempontból is hasznos lehet. A kötet azonban nemcsak a kelet-közép-európai populista vezetők gazdaságpolitikájának megértéséhez kínál segítséget, hanem fontos forrásként szolgál mindazok számára, akik az európai gazdasági és politikai szférában növekvő populizmus szélesebb körű következményeit szeretnék megérteni.

Összefoglalásképpen: ez a könyv fontos eszköz a kutatók, a politikai döntéshozók és minden olyan olvasó számára, akit érdekel a politika és a gazdaság metszéspontja a gyorsan változó Európában. Segít a kelet-közép-európai régió populista térképén való eligazodásban. Sikerült szintetizálnia egy olyan megosztó témát, amely kifejezetten aktuális, és fontossága megkérdőjelezhetetlen. Ezáltal nemcsak egy előremutató tartalmat prezentál, de kritikus gondolkodásra is készíti az olvasót.

Hivatkozások

- BENCZES ISTVÁN [2022]: Taking back control over the economy. *European Policy Analysis*, Vol. 8. No. 1. 109–123. o. <https://doi.org/10.1002/epa2.1134>.
- ENDRŐDI-KOVÁCS VIKTÓRIA–TANKOVSKY OLEG [2023]: A composite indicator to evaluate EU membership: The case of Central and Eastern European member states, 2004–2021. *Regional Statistics*, Vol. 13. No. 5. 899–924. o. <https://doi.org/10.15196/RS130505>.
- GUIISO, L.–HELIOS, H.–MORELLI, M.–SONNO, T. [2017]: Populism: Demand and supply. CEPR Discussion Paper, No. 11871. <https://cepr.org/publications/DP11871>.

Tankovsky Oleg

Tankovsky Oleg egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Tanszék (e-mail: tankovsky.oleg@uni-nke.hu).

Kedves Szerzőink!

Az MTA Könyvtár és Információs Központtal együttműködve cikkeinket ellátjuk a CrossRef-nél regisztrált DOI-azonosítóval. Ezért kérjük, hogy a *Hivatkozásokban* tüntessék fel a művek DOI-azonosítóját (természetesen sokszor előfordul, hogy nincs ilyen). A DOI a következő linkre kattintva kereshető meg: <http://search.crossref.org>.

Például:

BOLDRIN, M.–MONTES, A. [2005]: The intergenerational state. *Education and pensions. Review of Economic Studies*, Vol. 72. No. 3. 651–664. o.

A hivatkozott tételt bemásoljuk a keresőmezőbe, a találati listából pedig kiválasztjuk a megfelelő tételnél lévő hivatkozást, és beszurjuk a hivatkozás végére: BOLDRIN, M.–MONTES, A. [2005]: The intergenerational state. *Education and pensions. Review of Economic Studies*, Vol. 72. No. 3. 651–664. o. <https://doi.org/10.1111/j.1467-937x.2005.00346.x>.

Ne feledkezzenek meg a beszúrt hivatkozás hiperhivatkozásként való megjelenéséről a kéziratban!

A CrossRef-nél regisztrált DOI növeli a cikkek láthatóságát, könnyíti az adott, kapott hivatkozások összeszámlálását!